

LUNDS
UNIVERSITET

Barn och arbete, en förbjuden relation

En analys av relationen mellan barn och arbete genom
konventionstexter och företags riktlinjer

Ameli Dahlqvist

Mänskliga Rättigheter
Höstterminen 2009

Handledare: Dan-Erik Andersson

Abstract

The relationship between child and labour is an old one. It tracks back to a time when children were not even considered to be citizens and their rights, and certainly not their labour rights, were not at all reflected upon. From this state the relationship has evolved and today a number of conventions exist on the subject, regulating the connection. The norms that were set by the first conventions have since affected the general way child labour is viewed upon. This becomes apparent in the corporation's positions on the matter. Corporate social responsibility is an important feature for companies today and with it goes the regulation of child labour. The purpose of this thesis is to look at the regulation of the relationship between child and labour. What is it and has it changed with time? An important theory while looking at this issue is that the connection is originated from a westernized point of view. As the conventions and corporations are among the most influential on the matter of child labour today, this thesis will take a closer look at the relationship between child and labour by looking at their positions on the matter.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Innehållsförteckning.....	2
Förkortningar	3
1 Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	4
1.2 Avgränsningar	5
1.3 Teori.....	5
1.4 Metod.....	6
2 Bakgrund/ historik.....	7
2.1 Synen på barn och barndom.....	7
2.2 Synen på barnarbete	9
3 Konventionerna.....	10
3.1 Konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete.....	10
3.2 FN:s konvention om barnens rättigheter.....	13
3.3 Konvention (nr 182) om förbud mot och om omedlebara åtgärder för avskaffandet av de värsta formerna av barnarbete	16
4 Företagen	19
4.1 CSR	19
4.2 Hur ser företagens riktlinjer ut?.....	20
5 Slutsats och diskussion	24
Referenser	27
Litteratur	27
Internationella överenskommelser.....	28
Offentliga handlingar.....	28
Övrigt referensmaterial.....	28

Förkortningar

CSR	Corporate Social Responsibility
ILO	International Labour Organization
FN	Förenta Nationerna
NGO	Non-Governmental Organization
UNCRC	United Nations Convention on the Rights of the Child
UNICEF	the United Nations Children's Fund

1 Inledning

Det finns idag en allmän uppfattning om att barnarbete är något hemskt som inte borde få förekomma. Ändå arbetar många barn runt om i världen dagligen och vet inte om att det de gör generellt sett anses vara fel i många delar av världen och att det i stor del är förbjudet för dem att arbeta. International labour organization (ILO) uppger att mer än 200 miljoner barn är involverade i barnarbete och nästan tre fjärdedelar av dessa arbetar inom de värsta formerna av barnarbete¹. Barnarbete sägs ofta bero på fattigdom men även traditioner och olika syn på vad arbete innebär spelar sin roll. Uppmärksamheten kring barnarbete blev allt större samt ett ökat motstånd mot detsamma fick sig ett uppsving under 1800-1900-talet i samband med industrialiseringen. Det första riktiga motståndet kan man dock säga kom i samband med skapandet av ILO 1919 och dess fokus på regleringen av barnarbete. Efter ILO:s skapande har flera konventioner som behandlar barnarbete skapats och idag läggs också allt större fokus på företagens sociala ansvar i denna fråga. Det har blivit allt viktigare för företag att engagera sig i frågor om socialt ansvar och barnarbete är i allmänhet något företagen inte vill beblanda sig med.

Det är i mångt och mycket konventionerna som sätter normerna för hur man ska förhålla sig till barnarbete. Det är de som reglerar vilka arbeten som räknas som skadliga och vem som räknas som barn. Den gängse definitionen av barn innefattar alla människor under 18 år. Det är också konventionerna som influerar företagen när dessa sätter sina riktlinjer. För analysera relationen mellan barn och arbete är det intressant att titta på konventionerna som behandlar ämnet och också företagens ansvar i frågan.

1.1 Syfte och frågeställning

Det finns idag flera internationella konventioner som behandlar barnarbete och i samband med att företagen får allt större inverkan på omvärlden läggs också allt större vikt på deras ansvar gällande frågor om socialt arbete. Vad gäller barnarbete så är det just dessa, konventionerna och företagen, som har kanske störst inflytande över hur situationerna för barnarbetare ser ut idag. Dessutom sätter konventionerna normen för hur man ska betrakta barnarbete. Mitt syfte med

¹ *Child labour*, (www.ilo.org), hämtat den 17 dec -09.

denna uppsats är att studera hur regleringen av relationen mellan barn och arbete ser ut och hur den har förändrats över tid. I arbetet med att uppfylla syftet ställer jag mig ett antal frågor. Hur har man sett på barn och arbete och relationen däremellan historiskt? Vad finns det för konventioner som reglerar relationen och vad säger de? Har de utvecklats med tiden? Vilken roll spelar företagen i regleringen av barnarbete?

1.2 Avgränsningar

I bakgrundskapitlet diskuteras barndom och hur den har förändrats till att bli det den är idag. På grund av bristande litteratur kommer jag dock enbart skriva om detta från västvärldens historia och synsätt. Detta beroende av att jag inte har hittat något material som tar upp synen på barndom och dess utveckling från något annat perspektiv än just västvärldens.

1.3 Teori och material

Barnarbete är ett relativt behandlat ämne om än med en del olika infallsvinklar. Det material jag använder mig av i detta arbete fokuserar på allt från specifika länders situationer och specifika konventioner till ILO:s aktioner samt barnarbete mer allmänt och barndomens utveckling. En tongivande teori i arbetet handlar om att synen på relationen mellan barn och arbete är en västerländskt skapad syn. I denna syn är exempelvis arbete hämmande för barn och skolan ett krav för alla barn.

Det sekundärmaterial som används flitigast för att titta närmare på primärmaterialen bestående av konventionerna är en antologi redigerad av Guiseppe Nesi professor i internationell rätt, Luca Nogler professor i arbetsrätt och Marco Pertile som forskar om internationell rätt. Denna antologi behandlar ILO aktioner i samband med barnarbete och har en blandning av författare som ger sin syn på de olika verktygen som ILO använt sig av sedan organisationens start 1919. Tanken att en av de första konventionerna som behandlar barnarbete baseras på västerländska idéer är något som bland andra Matteo Borzaga som forskar om arbetsrätt tar upp i denna antologi.

Något annat som diskuteras i materialet jag behandlar är frågan om barnarbete verkligen är något enkom negativt. Det är också en teori som ligger i bakgrunden när jag försöker besvara min frågeställning. Denna teori som också kan härröras till ett från början västerländskt synsätt på barndom är framförallt något som Boyden, Ling och Myers behandlar mycket i sin bok. Dock ska

det tilläggas att mycket av den andra litteraturen som jag går igenom också diskuterar barnarbete med denna infallsvinkel. Det tycks vara en ganska vedertagen diskussion bland akademisk litteratur på området.

Vad gäller företagens ansvarstagande ser jag på corporate social responsibility (CSR) som en slags trend som uppkom på 1990-talet. Denna syn behandlas till viss mån av en FN-rapport om företagande och mänskliga rättigheter samt en ILO-rapport om framsteg som skett i kampen mot barnarbete. Dessutom kollar jag på tre specifika företags hållbarhetsrapporter och liknande för att se på deras riktlinjer i frågan om barnarbete.

1.4 Metod

För att kolla närmare på relationen mellan barn och arbete började jag med en genomgång av begreppet barndom med ett historiskt perspektiv. Detta gjordes med mitt sekundärmaterial så att jag lättare skulle kunna få en förståelse av bilden av barn som mitt primärmaterial i det tredje kapitlet, konventionerna, formats av. Jag valde att studera konventionstexter för att se om en utveckling skett och om regleringen av relationen mellan barn och arbete förändrats över tid. För att komma fram till en slutsats till om så var fallet undersökte, jämförde, kritiserade och analyserade jag de olika konventionstexterna med hjälp av mitt valda sekundärmaterial. Därefter gick jag vidare och arbetade med mitt empiriska material för att undersöka företagens ansvar i regleringen av relationen mellan barn och arbete. För att få en tydlig bild av detta såg jag först på företagens ansvar i allmänhet. Detta gjorde jag bland annat genom att kolla närmare på fenomenet CSR samt genom att se vari företagens juridiska ansvar faktiskt ligger. Därefter gick jag vidare och studerade tre specifika företags riktlinjer i frågan om barnarbete för att på så sätt få en klarare bild av hur CSR implementeras i verkligheten hos några större företag.

2 Bakgrund/historik

Synen på vad det innebär att vara barn och vilka arbeten barn får sysselsättas har liksom så mycket annat förändrats över tid. Från att från början inte ens räknats som medborgare har det utvecklats till att barn idag har flera internationella konventioner som behandlar deras rättigheter. Det är intressant att se vilka tankarna var som ledde till att dessa rättigheter kom upp på agendan.

2.1 Synen på barn och barndom

Barnens roll i samhället som fullvärdiga medborgare har inte alltid varit självklar. Den moderna synen på barndom i väst har utvecklats i takt med renässansen, reformationen, upplysningen och romantiken². Liberalismen, industrialismen och individualismen dök upp som följer av de amerikanska och franska revolutionerna och deklARATIONER om de mänskliga och medborgerliga rättigheterna. Idéerna om individualism inkluderade dock inte kvinnor och barn förrän senare men när detta väl skedde gjorde den utvecklingen att barnet hamnade i fokus som en individ på ett inte tidigare skadat sätt³.

Nya tankar kring barndom fick allt mer inflytande under 1700-talet. Jean-Jacques Rousseau skrev om barn och barndom, fast då enbart om pojkar. Han menade att barndomen skulle vara naturlig och att barn inte skulle lära sig genom att bli tillsagda utan lära sig från egna erfarenheter⁴. Detta synsätt stred mot det vanliga sättet av socialisering för tiden bland framförallt bönder och arbetare vilkas barn lärde sig yrken genom familjen och lärlingskap. Det här nya synsättet på barndom som något naturligt och självgående tog fasta bland framförallt de övre klasserna i samhället⁵.

Något annat som skedde och delvis ändrade på hur man såg på barn under 1800-talet var att motiven under vilka man relaterat till barn förändrades. Det gick från att enbart handla om att rädda barnens själar och att säkra nationens framtida arbetskraft till att även inkludera tanken på

² Cunningham, Hugh, *Children & childhood in western society since 1500*, 1995: 41.

³ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*, 2007: 32.

⁴ Cunningham, Hugh, *Children & childhood in western society since 1500*, 1995: 66.

⁵ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*, 2007: 33.

att rädda barnen av den anledningen att de har en rätt till en barndom. Denna nya tanke föddes i samband med att allmänheten tog till sig den nya synen på barndom allt mer⁶.

Boyden, Ling och Myers skriver också om de nya tankar om barndom och barndomsutveckling som uppkom på 1700-talet. De skriver att tankarna då byggde på att barn skulle vara ekonomiskt beroende och att skolan var en bättre plats för barn än arbete. Dessa tankar för tiden var då exempelvis att alla barn genomgår samma utvecklingsstadier och att barndom därmed är något naturligt och universellt. Biologi och psykologi skulle alltså ha större inverkan på barn än exempelvis kultur. Barn utvecklas efter ett specifikt mönster vilket innebär att barn som inte följer detta utvecklingsmönster är i fara eller har problem. Eftersom denna tanke var baserad på barn i väst som inte arbetar, stödde det idén att barn som arbetar är offer. Tanken på ett universellt utvecklingsmönster för alla barn gör också att det är lätt att tänka på barn som passiva inför en biologisk och psykologisk utveckling och att skolan därför är det bästa för dem. Där kan barnens utveckling och socialisering institutionaliseras och kontrolleras. Slutligen tar de också upp tanken om att arbete inte är en viktig del av barndom. De menar att dessa idéer om barndom som uppkom på 1700-talet i väst ligger till grund för ILO:s konvention om minimiålder för tillträde till arbete såväl som FN:s konvention om barnens rättigheter⁷.

Innan industrialiseringen var alltså den dominerande uppfattningen att de fattigas barn skulle arbeta men mot slutet av 1700-talet börjades denna uppfattning förändras. Uppfattningen att barndomen skulle vara skyddad från ansvar och vuxenvärlden förstärktes och det var när denna bild av barndom ställdes mot verkligheten för många barn som begreppet barnarbete föddes under 1800-talet⁸. I början av 1900-talet började dessutom idéerna om barnens oskyldighet, sårbarhet och behov av hjälp och disciplin få fäste även i arbetarklassens medvetande. Detta ledde så småningom till antagandet av barnarbetslagar i Europa och Nordamerika⁹.

⁶ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*, 2007: 32-33.

⁷ Boyden, Ling & Myers, *What works for working children?* 1998: 27-28.

⁸ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*. 2007: 37.

⁹ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*, 2007: 58.

2.2 Synen på barnarbete

Som nämnt ovan var det förr vanligt att barn arbetade och det var en normal del i socialiseringen och uppväxten. Industrialiseringen innebar att mängder av människor lämnade bakom sig de traditionella sätten att leva och arbeta till förmån för städer och arbete inom industrin. Den tekniska revolutionen gjorde massproduktion möjligt och i början av industrialiseringen var fabriker i behov av mycket arbetskraft. Det var en stor efterfrågan av män såväl som kvinnor och barn som arbetskraft till fabriker. Exploateringen av dessa arbetare var oerhörd med 16 timmars arbetsdagar för de vuxna likväl som för barnen. Mot slutet av 1800-talet började dock arbetarna få mer att säga till om och revolutioner och strejker var inte ovanligt från arbetarklassens sida. Dessutom fick rörelser som behandlade kvinnors lika rättigheter och barnens rättigheter mer inflytande under denna tid¹⁰. Barnens skydd och rättigheter har i historien främjats av kvinnors föreningar och organisationer. Dels för att de båda grupperna ansetts svagare än gruppen män och dels för att dessa organisationer för kvinnor har haft en tradition av att värna för barnens välfärd i samhället. Ideologiskt var arbetande kvinnor och barn försummade när det gällde arbetsförhållanden på grund av att dessa ansågs tillhöra den privata sfären i samhället, det vill säga hemmet. Det som till slut drev på så mycket så att kampanjer mot barnarbete startades hade att göra med att förhållandena under vilka barn arbetade under den industriella revolutionen uppdagades för inflytserika grupper i samhället. Dessa förhållanden gick inte ihop med det nya synsättet om barndom som något bekymmersfritt. De första lagarna som satte en minimiålder i England skapades 1833 och den generella minimiåldern var då 9 år, lagen var dessutom knuten till skolorvaru. Vid denna tid var 14 år den generella åldern då barndomen slutade till skillnad från dagens 18 år¹¹.

Efter detta har fler konventioner som behandlar barn och arbete skapats. År 1919 syntes synen på barnarbete som något som behöver regleras tydligt i samband med skapandet av ILO vars ena huvudprioritering skulle handla om avskaffandet av barnarbete. Instrumenten som skapades för förverkligandet av detta mål var de första konventionerna om minimiålder¹². Därefter har flera konventioner skapats med syfte att avskaffa eller i alla fall begränsa barnarbete och de har med tiden fått allt mer erkännande och blivit vida ratificerade.

¹⁰ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*. 2007: 67-68.

¹¹ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*. 2007: 77-80.

¹² Hepple, Bob, 'Is the eradication of child labour "within reach?" Achievements and challenges ahead' i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 419.

3 Konventionerna

De dokument på vilka fokus kommer ligga på i detta arbete är ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete från 1973, FN:s konvention om barnens rättigheter från 1989 samt ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete från 1999. Anledningen till att det är just dessa tre är för att de är de mest relevanta och ingående internationella dokumenten som behandlar barnarbete.

Dessutom är det dessa tre dokument som nämnts som viktigast vad gäller frågan om barnarbete i det material som studerats. FN:s konvention om barnens rättigheter (UNCRC) är inte specifikt inriktad på frågan om barnarbete vilket de andra två dokumenten är. UNCRC behandlar dock frågan och är den mest ratificerade konventionen om mänskliga rättigheter någonsin¹³, vilket gör den relevant också för detta ämne.

3.1 Konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete

Avskaffandet av barnarbete har legat högt på agendan för ILO redan från organisationens start 1919. De antog snabbt flera olika konventioner och rekommendationer som reglerade minimiåldrar för barnarbete i dess olika former¹⁴. De olika konventionerna om minimiålder som antogs under ILO:s tre första år var också de första internationella och juridiskt bindande instrumenten som behandlade barns rättigheter¹⁵. Konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete var resultatet av en sammanslagning och en omarbetning av 10 tidigare konventioner om minimiåldrar och barnarbete¹⁶. I inledningen av konvention 138 från 1973 står det

”...anser att tiden är inne för att upprätta ett allmänt instrument i denna fråga, vilket successivt skulle ersätta de nu gällande instrument, som hänför sig till begränsade ekonomiska sektorer, i

¹³ Lieten, G.K. *Children, Structure and Agency*, 2008:7.

¹⁴ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*. 2007: 21-22.

¹⁵ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*. 2007:66.

¹⁶ Borzaga, Matteo, 'Limiting the minimum age: convention 138 and the origin of the ILO's action in the field of child labour' i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 45-46.

syfte att åstadkomma ett fullständigt avskaffande av barnarbete, och som har beslutat att detta instrument skall ta formen av en internationell konvention...”¹⁷.

ILO ville med sammanslagningen av de tidigare konventionerna skapa ett mer begripligt juridiskt instrument och även öka antalet ratificeringar av dokumentet¹⁸.

Vad konvention 138 syftar till att åstadkomma uttrycks i artikel 1

”... förbinder sig att inom sitt eget land fullfölja en politik som syftar till att säkerställa ett effektivt avskaffande av barnarbete och att successivt höja minimiåldern för tillträde till anställning eller arbete till en nivå som gör det möjligt för ungdomar att uppnå full fysisk och psykisk utveckling”¹⁹.

I denna artikel förbinder sig alltså länder som ratificerar konventionen till att eftersträva avskaffandet av barnarbete. I artikel 2 står det mer ingående att medlemsstaterna ska sätta en minimiålder för tillträde till arbete. Denna ålder får inte vara lägre än åldern för avslutande obligatorisk skola och får aldrig vara lägre än 15 år. Konventionen ger emellertid ett undantag till detta och säger att de medlemsländer som har otillräckligt utvecklade näringsliv och utbildningssystem till en början kan få ha sin minimiålder vid 14 år²⁰. Skolans betydelse visas tydligt i denna artikel då det refereras till den först och först därefter till minimiåldern²¹.

I artikel 1 används uttrycket ”för tillträde till anställning eller arbete” vilket visar på att konvention 138 har en bred inriktning. Den riktar in sig på alla ekonomiska sektorer och dessutom inte enbart till arbetsgivare utan även de som inte har en arbetsgivare²². Detta visar sig också i artikel 2 där det står att medlemsstaterna ska sätta en minimiålder och att ingen under denna ålder får ”ges tillträde till anställning eller arbete inom något yrke”²³.

Det är dock inte bara de första två artiklarna som är intressanta i denna konvention, övriga artiklar som tar upp arbete är artiklarna 3, 7 och 8.

¹⁷ ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, 26 juni 1973, inledning.

¹⁸ Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 45-46.

¹⁹ ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, 26 juni 1973, artikel 1.

²⁰ Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 48.

²¹ Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*. 2007: 310.

²² Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 48.

²³ ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, 26 juni 1973, artikel 2.

I artikel 7 behandlas lätt arbete och åldersavgränsningarna för detta är att personer i åldern 13-15, eller 12-14 i utvecklingsländer får lov att sysselsättas inom detta område²⁴. Detta arbete får inte skada barnens hälsa eller utveckling, påverka skolgång negativt, inte heller yrkesutbildning eller förmågan att ta till sig undervisning får påverkas negativt. Det är enligt paragraf 3 i denna artikel berörd myndighet som ska bestämma vilka arbeten och anställningar som ska tillåtas och under vilka timmar och förhållanden arbetet får äga rum²⁵. Också artikel 8 tar upp ett specifikt fall där barn får lov att arbeta nämligen deltagande i artistuppträdanden och i denna artikel ges inga åldersavgränsningar. Här krävs dock att man har enskilda tillstånd vilka ska ange antalet timmar och förhållanden under vilka arbetet får ske²⁶. I artikel 3 tar konvention 138 upp arbete som medför risk för ungdomars hälsa och säkerhet eller vandel som inte får genomföras av personer under 18 år. Vilka arbeten och anställningar som denna artikel ska tillämpas på bestäms av nationell lagstiftning eller berörd myndighet efter överläggningar med arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer²⁷.

Konvention 138 ger alltså en generell minimiålder på 15 år men har sedan en del undantag och andra verktyg för flexibilitet, dessutom sätts 18 år som gräns för riskfyllt arbete. Ratificeringen av denna konvention blev inte riktigt så som ILO hoppats förrän på slutet av 90-talet²⁸. Varför ratificeringarna ökade då berodde bland annat på antagningen av konvention 182 om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete vilket förnyade intresset för konvention 138²⁹. Detta resulterade i fler ratificeringar och idag har 154 länder ratificerat konvention 138³⁰.

Kritik som har riktats mot konvention 138 har bland annat handlat om att den är för västororienterad och det har också anmärkts på att den är åldersfixerad. Matteo Borzaga skriver att bestämmelserna i konventionen från början varit baserade på en västerländsk idé om barn och arbete. Lagarna som skapades gjordes det med avsikten att lösa viktiga frågor om arbetsförhållanden för svagare grupper som exempelvis barn men dessa frågor behandlades utifrån västeuropeiska samhällens förutsättningar. Tankarna som dök upp i början på 1900-talet i

²⁴ Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 51.

²⁵ ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, 26 juni 1973, artikel 7.

²⁶ ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, 26 juni 1973, artikel 8.

²⁷ ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, 26 juni 1973, artikel 3.

²⁸ Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 53.

²⁹ Pertile, Marco, 'Introduction: the fight against child labour in a globalized world' i Nesi, Nogler, Pertile, *Child labour in a globalized world*, 2008: 3.

³⁰ Minimum Age Convention No. 138, ILOLEX. (www.ilo.org) List of ratifications. Hämtat den 8 dec -09.

samband med industrialiseringen handlade som tidigare nämnt mycket om att barn hade en slags naturlig rätt att inte arbeta. Som resultat av detta blev det viktigaste inslaget i problematiken med barnarbete att barn överhuvudtaget befann sig på arbetsplatsen³¹. Historien bakom hur konventionen skapades har dessutom fler aspekter vilka bör uppmärksammas. Konventionen skapades med industriella intressen och många parter hade del i skapandet förutom barnen själva eller barnrättsorganisationer. Dessutom hade de stater med mycket barnarbete, alltså utvecklingsländerna, mindre makt i ILO än de industrialiserade länderna vid skapandet av den³².

Något annat som är intressant är att man i artikel 1 förlitar sig på att staterna kommer vara ändamålsenliga när de arbetar med den formella policyn och att höja minimiåldern framställs som det viktigaste vapnet i det nationella arbetet mot barnarbete. Dessutom antas det i konventionen att barns fysiska och psykiska utveckling blir starkare genom att utestänga dem från allt arbete³³. Utöver allt detta syntes också en kritik mot konventionen i och med att så få faktiskt ratificerade den. Innan 1998 hade enbart 46 länder ratificerat konventionen³⁴. Slutligen är det värt att nämna den kritik som riktar in sig på att konventionen är sträng. Konventionen har, med några undantag, ett tydligt förbud mot all sorts ekonomisk aktivitet av barn oavsett syftet eller förhållandena under vilka arbete sker³⁵.

3.2 FN:s konvention om barnens rättigheter

Det var bland andra barnrättsorganisationer som kom på tanken att skapa ett samlat dokument som behandlar barnens rättigheter. Detta ville de göra med ett helhetsperspektiv och med krav på att medlemsstaterna skaffar verktygen för att implementera rättigheterna i fråga³⁶. UNCRC visar på ett nytt förhållningsätt till barnarbete från synen som konvention 138 har. Borzaga skriver att internationella organisationer blev allt mer medvetna om ineffektiviteten med den något västorienterade konvention 138 och dessutom att FN inte längre tyckte att konvention 138 själv

³¹ Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 53-54.

³² Dahlén, Marianne, *The Negotiable child*. 2007: 24-25.

³³ Boyden, Ling & Myers, *What works for working children?* 1998: 188.

³⁴ Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 40.

³⁵ Boyden, Ling & Myers, *What works for working children?* 1998: 197.

³⁶ Boyden, Ling & Myers, *What works for working children?* 1998: 193.

kunde försäkra avskaffandet av barnarbete. Detta på grund av problemen med att implementera den och de kulturella skillnaderna som det internationella samfundet är präglad av³⁷.

UNCRC innehåller normer skapade för att skydda alla människor under 18 år och skapades av en vilja att stärka barnens rättigheter i samhället³⁸. Denna konvention var det första FN traktat som på ett mer omfattande sätt tog upp barnarbete. Konventionen lägger i artikel 32 fram generella principer om barnarbete och tar dessutom upp i artiklarna 33-36 och 38 upp de värsta formerna av barnarbete³⁹.

Paragraf 1 i artikel 32 i UNCRC lyder

”Konventionsstaterna erkänner barnens rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnens utbildning eller äventyra barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling⁴⁰.

Staterna ska genomföra lagstiftningsadministrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i upplysningssyfte för att se till att denna artikel förverkligas. De ska också fastställa en minimiålder för tillträde till arbete och bestämma en lämplig reglering av arbetstid och arbetsvillkor⁴¹.

UNCRC fastställer alltså en allmän rätt för barn att inte bli ekonomisk utnyttjad eller att utsättas för skadligt arbete. Vad den däremot inte gör är att förbjuda barnarbete under en viss specifik ålder på samma sätt som konvention 138 gör även om hänvisningar till den finns. Dessa hänvisningar handlar dock om tillträde till arbete och alltså skulle det enligt UNCRC vara okej för barn att arbeta så länge det inte sker under ett anställningsförhållande. Så exempelvis skulle inte arbete inom familjen vara förbjudet för barn oavsett ålder⁴².

Det är dock inte bara artikel 32 som är intressant i denna konvention från ett perspektiv på barnarbete. Artiklarna 33-36 och 38 tar som tidigare nämnt upp de värsta formerna av barnarbete vilka är skydd mot narkotika, skydd mot sexuellt utnyttjande, förhindrande av handel med barn, skydd mot annat utnyttjande och skydd mot väpnade konflikter⁴³. Dessutom är artikel 3 i

³⁷ Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 61.

³⁸ Olsson, Patrik, *Legal ideals and normative realities*, 2003: 5.

³⁹ Fodella, Alessandro, 'Freedom from child labour as a human right: the role of the UN system in implementing ILO child labour standards' i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 209.

⁴⁰ FN:s konvention om barnens rättigheter, 20 november 1989, artikel 32, paragraf 1

⁴¹ FN:s konvention om barnens rättigheter, 20 november 1989, artikel 32, paragraf 2

⁴² Fodella, Alessandro, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 210.

⁴³ FN:s konvention om barnens rättigheter, 20 november 1989,

UNCRC viktig och kan ses som en grundläggande princip för konventionen. Denna artikel talar om att barnets bästa ska komma i främsta rummet. De personer som drar upp riktlinjerna för politiken ska alltså inte enbart kolla på artikel 32 när de diskuterar barnarbete utan också övriga artiklar⁴⁴. Några fler exempel på vilka dessa skulle kunna vara är artikel 2 om icke-diskriminering, artikel 6 rätt till liv, överlevnad och utveckling, artikel 12 rätt att bli hörd och få sina åsikter beaktade, artikel 19 skydd mot övergrepp, artikel 24 om hälsa - och sjukvård, artikel 27 om levnadsstandard, artikel 28 rätt till utbildning och artikel 31 rätt till vila, fritid och kultur⁴⁵.

UNCRC är en viktig och något ovanlig konvention då den är den mest ratificerade av alla traktat som behandlar mänskliga rättigheter. Den snabba och nästan helt omfattande ratificeringen som konventionen fick ger den ovanlig juridisk och moralisk legitimitet⁴⁶. Det har dock riktats kritik också mot detta dokument. Liksom konvention 138 har UNCRC anklagats för att vara västororienterad. G.K Lieten som skrivit flera böcker om barn och arbete skriver om hur några författare och forskare skrivit att UNCRC har förstärkt västerländska normer under en förklädnad av universalism. Värderingarna i konventionen ska enligt dessa komma från västerländska livsstilar⁴⁷. Något annat som är intressant är att man med denna väldigt ratificerade och med det också accepterade konvention får en någorlunda universell mening av barndom⁴⁸. Om detta är något eftersträvansvärt kan dock diskuteras. En universell barnutvecklingsmodell som vilar på en specifik uppfattning om barndom är inte nödvändigtvis känslig för de vitt skilda förhållanden och olika möjligheter och mål som barn kan tänkas ha⁴⁹. En ytterligare negativ aspekt som kan skönjas har att göra med att gå från teori till praktik. Sociologen Patrik Olsson skriver om hur några länder ratificerat konventionen mest för syns skull och inte har gjort några direkta ansträngningar för att faktiskt implementera rättigheterna i den. Det är framförallt en fråga om prioriteringar och politisk vilja för att UNCRC ska bli förverkligad och framgångsrik⁵⁰. Detta var också en kritik som riktades mot konvention 138.

⁴⁴ Boyden, Ling & Myers, *What works for working children?* 1998: 194.

⁴⁵ FN:s konvention om barnens rättigheter, 20 november 1989.

⁴⁶ Lieten, G.K, *Children, Structure and Agency*, 2008: 7.

⁴⁷ Lieten, G.K, *Children, Structure and Agency*, 2008: 3

⁴⁸ Lieten, G.K, *Children, Structure and Agency*, 2008: 135.

⁴⁹ Boyden, Ling & Myers, *What works for working children?* 1998: 39.

⁵⁰ Olsson, Patrik, *Legal ideals and normative realities*, 2003: 51.

3.3 Konvention (nr 182) om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffandet av de värsta formerna av barnarbete

I inledningen av konvention 182 står det att man anser det vara av högsta prioritet att anta nya instrument för att förbjuda och avskaffa de värsta formerna av barnarbete för att komplettera konventionen om minimiålder och dess rekommendation vilka fortfarande är grundläggande instrument i fråga om barnarbete⁵¹. Utvecklingen från konvention 138 till UNCRC och sen också konventionen om avskaffandet av de värsta formerna av barnarbete, konvention 182, var alltså ILO:s och FN:s sätt att försöka uppgradera instrumenten för att bekämpa barnarbete.

Konvention 182 ersätter dock inte konvention 138 utan båda konventionerna är betraktade att ha samma betydelse av ILO i kampen mot barnarbete. Dock ska sägas att prioriteringen av ILO numera ligger på konvention 182⁵².

I artikel 3 formuleras vad som menas med ”de värsta formerna av barnarbete” som ingen person under 18 år är tillåten att sysselsättas med. Dessa former av barnarbete är slaveri och med slaveri jämförbara bruk. Prostitution och produktion av pornografiska framställningar eller pornografiska framträdningar. Utnyttjande, rekrytering och utbudande av barn för olaglig verksamhet samt arbete som kan skada barns hälsa, säkerhet eller moral⁵³. Övriga artiklar i konventionen är av en mer teknisk natur då de behandlar hur tillämpningen av konventionen ska gå till.

En vidare definition av slaveri ges inte i konventionen men Deepa Rishikesh skriver att referenser då kan dras till konvention (29) om förbud mot tvångs- och straffarbete från 1930 vilken ger en definition i sin artikel 2⁵⁴. Där står det att tvångs- och straffarbete är det arbete eller service vilket krävs av en person under hot om straff och till vilket personen i fråga inte frivilligt anmält sig till att göra⁵⁵.

Vad gäller prostitution, pornografi eller pornografiska framträdanden ges inte heller någon vidare definition men Rishikesh skriver att det inte behövs då relevanta internationella instrument redan gett en sådan definition. Hon tar upp det fakultativa protokollet till konventionen om barnets

⁵¹ ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete 1999.

⁵² Borzaga, Matteo, i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 64.

⁵³ ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete, 17 juni 1999, artikel 3.

⁵⁴ Rishikesh Deepa ”The worst forms of child labour: a guide to ILO convention 182 and recommendation 190” i Nesi, Nogler, Pertile, (ed), *Child labour in a globalized world*. 2008: 86.

⁵⁵ (C29) Forced Labour Convention 1930, artikel 2.

rättigheter angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi från 2000 som ger en definitionen i sin artikel 2⁵⁶. Med barnprostitution menas användandet av barn för sexuella handlingar mot betalning eller någon annan form av ersättning. Definitionen av barnpornografi ges i punkt c)

”framställning, av vilket som helst slag, av ett barn som deltar i verkliga eller simulerade oförblommade sexuella handlingar eller varje framställning av ett barns könsorgan för huvudsakligen sexuella syften”⁵⁷.

I artikel 3(c) i konvention 182 behandlas och definieras olaglig verksamhet ”särskilt för framställning av och handel med narkotiska preparat som de definieras i relevanta internationella fördrag”⁵⁸.

Slutligen behandlas arbete som kan skada barns hälsa, säkerhet eller natur i artikel 3(d) i konventionen. Definitionen av vilka arbeten som innefattas inom denna punkt ska fastställas i nationell lagstiftning eller av den behöriga myndigheten och det hänvisas särskilt till rekommendation 190 om de värsta formerna av barnarbete⁵⁹. I denna rekommendation står det att under beslutfattandet om vilka arbeten som ska innefattas under artikel 3(d) borde överväganden göras av följande 5 punkter. Arbete som utsätter barn för fysiskt, psykologiskt eller sexuellt missförhållande. Arbete under jord, vatten eller på höga höjder eller i trånga utrymmen. Arbete med farliga maskiner, utrustning och verktyg eller vilka innefattar manuell hantering eller transporter av tunga lass. Arbete i en ohälsosam miljö vilka exempelvis utsätter barn för riskfyllda substanser, ljud eller temperaturer etc. Arbete under särskilt svåra förhållanden som arbeten under lång tid eller under nattid där barnet är oresonligt utlämnad åt arbetsgivaren⁶⁰.

Att rikta kritik mot denna konvention är inte lika uppenbart som mot de två andra konventionerna. Orsaker till detta skulle kunna bero på att denna konvention är nyare och framförallt att den inte riktar in sig på något vidare kontroversiellt eller brett område. De värsta formerna av barnarbete är inte något som någon direkt anser att barn ska sysselsättas med. Något som dock kan tas upp är att den sista punkten under artikel 3 är vag i en annars relativt tydlig

⁵⁶ Rishikesh Deepa, i Nesi, Nogler, Pertile, ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 86.

⁵⁷ Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter, Prop. 2005/06:68, artikel 2.

⁵⁸ ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete, 17 juni 1999, artikel 3(c).

⁵⁹ ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete, 17 juni 1999, artikel 3(d).

⁶⁰ ILO rekommendation 190 om de värsta formerna av barnarbete från 1999.

konvention. Även om det hänvisas till rekommendationens förklaring är arbete som kan skada barns hälsa, säkerhet eller natur tolkningsbart och artikeln förlitar sig på att beslutsfattarna på den lokala nivån är engagerade för att jobba för barnens bästa intressen⁶¹. Denna kritik liknar kritik som riktats mot de andra två konventionerna. En annan aspekt med konvention 182 är att det genom att peka ut de fyra värsta formerna av barnarbete görs en prioritering. Denna prioritering pekar då inte bara ut de fyra värsta formerna utan pekar oundvikligt också ut de andra formerna som inte prioriterade. Risken finns då att dessa fyra utvalda underminerar övriga former av barnarbete⁶².

⁶¹ Olsson, Patrik, *Legal ideals and normative realities*, 2003: 67

⁶² Pertile, Marco, i Nesi, Nogler, Pertile, *Child labour in a globalized world*, 2008: 3.

4 Företagen

Att konventionerna fungerar som det internationella samfundets främsta verktyg i kampen mot barnarbete är tydligt. Det är dock också intressant att se på hur några av aktörerna ute på arbetsmarknaden, det vill säga arbetsgivarna, förhåller sig till barnarbete. Företagens sociala ansvarstagande, eller social corporate responsibility som det är mer känt som, blir idag allt mer angeläget för företagen att engagera sig i. Hållbarhetsredovisningar och svar på tal om socialt ansvar är viktigt för företagens anseende i dagens samhälle där fokus på miljö och rättvisa blir allt mer betydelsefullt för varumärkets anseende.

4.1 CSR

Det finns idag omkring 77000 transnationella företag och miljontals leverantörer i världen⁶³. Detta innebär att företagen idag har ett stort inflytande i världen och därmed också ett stort ansvar. Under 90-talet blev det allt viktigare för stora företag att ägna större uppmärksamhet på den inverkan de har på miljön, de mänskliga rättigheterna för deras anställda och andra som påverkas i olika mån av företagets aktiviteter. Detta visade sig bland annat genom företagens självreglerande och frivilliga uppförandekoder. Dessutom pressade andra aktörer som icke-statliga organisationer (NGO:s) och olika fackföreningar dem för att ta tag i sitt sociala ansvar⁶⁴. Att företagen ägnade mer tid åt CSR var ibland ett nödvändigt medel för att skydda företagets anställda, speciellt i samband med den ekonomiska globaliseringen då allt fler multinationella företag började investera i länder över hela världen. Ibland också på platser där den nationella lagstiftningen om arbete inte alltid var så kraftfull⁶⁵. Det var dock inte bara NGO:s och fackföreningar som engagerade sig i att pressa företagen till att ta större ansvar för dessa frågor, också FN hade sin del i det hela. 1999 startade de the Global Compact för att kunna influera företagens uppförande i utvecklingsländerna⁶⁶. Genom att stödja FN:s Global Compact kan företag som är ledande aktörer i globaliseringen binda sig till tio principer angående mänskliga rättigheter, arbete, miljö och anti-korruption. Princip nummer fem handlar om avskaffandet av barnarbete. Global Compact är det idag det största CSR- och hållbarhetsinitiativ i världen med

⁶³ Ruggie John, rapport om företagande och mänskliga rättigheter, 19 feb -07, sid 20.

⁶⁴ International labour office, *The end of child labour: within reach*, 2006: 68-69.

⁶⁵ Swepston, Lee, 'The contribution of the ILO declaration on fundamental principles and rights at work to the elimination of child labour' i Nesi, Nogler, Pertile (ed), *Child labour in a globalized world*, 2008: 66.

⁶⁶ International labour office, *The end of child labour: within reach*, 2006: 68-69.

drygt 7700 företag och andra medlemmar från över 130 olika länder som stödjer det. Initiativet är dock inte juridiskt bindande utan är frivilligt och skapat för att stimulera förändring och främja CSR⁶⁷.

Anledningen till att dessa initiativ finns och behövs kan härledas till fokuseringen på stater i de olika konventionerna. Den traditionella synen på internationella instrument för mänskliga rättigheter som exempelvis konventioner, säger att dessa enbart lägger ett indirekt ansvar på företag. Då genom nationell lag tillsammans med staten i frågas internationella förpliktelser. Andra menar dock att instrumenten visst lägger direkt ansvar på företagen men saknar mekanismer för att ställa dem skyldiga för något⁶⁸.

I ILO konventionerna läggs emellertid ett visst ansvar på företagen då de riktar sig till alla typer av arbetsgivare och under denna kategori faller då företagen in. I en FN-rapport om företags sociala ansvar står det dock att trots detta så är fortfarande företagets ansvar i dessa frågor under ILO:s konventioner indirekt. I de internationella dokument som finns har alltså företagen inget direkt ansvar eller skyldighet. Som sagt är det nuförtiden viktigare för företag att ta sitt ansvar i dessa frågor och frivilliga initiativ och liknande blir dessutom allt vanligare⁶⁹. Det ska dock tilläggas att företagen med all sannolikhet vet att det ser bra ut att ha hållbarhetsrapporter och en tydlig inriktning på CSR i sina riktlinjer och att det stärker varumärket i fråga. Nästan 60 procent av de topp 200 globala företagen har någon sorts CSR-rapport på sin hemsida. Det är emellertid svårt att veta hur väl dessa rapporter stämmer och efterlevs. Det kan vara så att de finns där främst för att det ska se bra ut och för att värna om varumärkets anseende och fortlevnad⁷⁰.

4.2 Hur ser företagets riktlinjer ut?

De företag vars riktlinjer kommer att studeras är H&M, Axfood och IKEA. Varför just dessa företag valdes ut är för att de alla har sin utgångspunkt i Sverige, är relativt stora företag och representerar tre olika områden inom handeln nämligen kläder, inredning och mat.

⁶⁷ *Overview of the UN Global Compact*, (www.unglobalcompact.org) senast uppdaterad 30 juni -09.

⁶⁸ Ruggie John, rapport om företagande och mänskliga rättigheter, 19 feb -07, sid 12.

⁶⁹ Ruggie John, rapport om företagande och mänskliga rättigheter, 19 feb -07, sid 14-15.

⁷⁰ Tate, Ellram & Kirchoff, 'Corporate social responsibility reports: a thematic analysis related to supply chain management', volym 46, *Journal of supply chain management*, (2010), sid 19-44.

H&M är en av Sveriges största och mest kända klädbutiker och har butiker och leverantörer i många länder runt om i världen. H&M har under rubriken ”företagsansvar” svar på tal om sin hållning till barnarbete och så har de en hållbarhetsrapport från 2008 samt broschyren ”Vårt ansvar. Om H&M och socialt ansvar” från 2006 som tar upp ämnet. H&M accepterar inte barnarbete och deras policy mot barnarbete bygger på FN:s konvention om barnens rättigheter, på ILO:s konvention 138 om minimiålder för tillträde till arbete och även på de nationella arbetslagarna⁷¹. H&M:s leverantörer förbinder sig till att följa uppförandekoden, som innefattar förbud mot barnarbete och dessa leverantörer ansvarar för att eventuella underleverantörer också följer koden. De skriver att det genomförs regelbundna kontroller för att se så att inga barn arbetar på leverantörernas fabriker. Skulle det upptäckas att det ändå förekommer hos någon leverantör ska en lösning hittas med barnets bästa som utgångspunkt. Lösningen kan innebära att ett ekonomiskt bidrag gör det möjligt för barnet att få en utbildning och att familjen kompenseras för utebliven inkomst⁷². De skriver i ”Vårt ansvar” att den vanligaste lösningen oftast innebär någon form av skolning. Upptäcks barnarbete flera gånger på samma ställe avslutas samarbetet med den leverantören eller underleverantören⁷³. 2004 gick H&M dessutom med i ett globalt samarbete med the United Nations Children's Fund (UNICEF) som är FN:s barnfond och som är ett av de ledande barnrättsorganisationerna i världen⁷⁴.

Axfood är ett svenskt företag som arbetar med handel med dagligvaror inom detalj- och partihandeln. De arbetar med totalt omkring 665 handlarägda butiker och detaljhandeln drivs genom kedjorna Willys, Hemköp och PrisXtra⁷⁵. Alltså är Axfood ett stort företag inom handeln med mat i Sverige som har leverantörer från hela världen. Axfood skriver om sitt förhållningsätt till barnarbete under punkt 4 i sin uppförandekod. Där hänvisar de till FN:s konvention om barnens rättigheter och ILO:s konventioner 138 och 182. Dessutom hänvisas det till ILO:s konvention 79 som behandlar nattarbete för unga människor inom icke-industriella yrken samt rekommendation 146 vilken är rekommendationen till konvention 138. Sedan tar de upp två punkter vilka känns igen från de ovannämnda dokumenten. De tar upp att personer under 18 inte får sysselsättas med uppgifter som är skadliga för hälsa och säkerhet och att barn under 15 (eller eventuellt 14 eller 16) inte får utföra arbeten som hindrar deras skolgång eller påverkar den

⁷¹ *Vårt ansvar. Om H&M och socialt ansvar*, 2006, sid 10.

⁷² *Om företagsansvar*, (www.hm.com), hämtat den 16 dec -09.

⁷³ *Vårt ansvar. Om H&M och socialt ansvar*, 2006, sid 10.

⁷⁴ *Projekt och samarbeten*, (www.hm.com), hämtat 16 dec -09.

⁷⁵ *Om Axfood*, (www.axfood.se), senast uppdaterad 21 okt -09.

negativt. I den sista punkten tar de upp att anställning av arbetskraft som strider mot något av detta inte tillåts och att om barnarbete redan sker så ska det fasas ut så snabbt som möjligt. Barnen ska få en möjlighet att förtjäna sitt uppehälle och gå i skolan så länge de har skolplikt. Också Axfood förbehåller sig rätten att göra oannonserade besök hos sina leverantörer och avslutar samarbetet med dem ifall förbättring inte skett inte efter en viss tidsperiod⁷⁶. Vad som mer kan tilläggas är att Axfood nyligen inlett ett samarbete med Rädda Barnen som är en ledande svenskt organisation som arbetar mot bland annat barnarbete⁷⁷.

IKEA är ett av Sveriges mest kända företag och de har butiker över hela världen. De skriver om sina riktlinjer i en hållbarhetsrapport från 2008, i broschyren ”the IKEA position on child labour” samt i en speciell uppförandekod om barnarbete ”the IKEA way of preventing child labour”. I denna sista uppförandekod hänvisar de till samma konventioner som Axfood nämligen FN:s barnkonvention, och de två ILO konventionerna 138 och 182. I samband med UNCRC hänvisar de speciellt till artiklarna 3 och 32 om barnets bästa och skydd mot ekonomiskt utnyttjande. Vad IKEA kräver av sina leverantörer är att de ska erkänna UNCRC och att de följer alla nationella och internationella lagar samt de regleringar som finns i landet där produktionen sker. Liksom de två andra företagen skriver också IKEA att de avslutar allt samarbete om barnarbete upptäcks hos leverantören vid upprepade tillfällen om inte förbättringar genomförs inom en specifik tidsram. Även IKEA skriver att lösningen ska planeras med barnets bästa i åtanke. Alla leverantörer är förpliktigade att hålla IKEA informerade om alla platser där produktion sker och de förhåller sig också rätten till att göra oannonserade inspektioner av sina leverantörer och att skicka en oberoende tredje part för att göra dessa besök⁷⁸. IKEA samarbetar med både Rädda Barnen och UNICEF och har gjort detta sedan flera årtionden tillbaka. 2005 inrättade de IKEA Social Initiative som en kamp mot barnarbete i leveranskedjan och detta har med tiden utvecklats till att bli ett bredare engagemang för en bättre vardag för barn i Sydostasien⁷⁹.

Vad man kan utläsa från detta är att det inte är någon större skillnad i de respektive företagens förhållningssätt och riktlinjer. Till och med formuleringarna av riktlinjerna är snarlika. Alla har dessutom något slags samarbete med en erkänd organisation på området som UNICEF eller Rädda Barnen och samtliga tar starkt avstånd till barnarbete och skriver om barnets bästa. Något

⁷⁶ Uppförandekod, (www.axfood.se), hämtat den 16 dec -09.

⁷⁷ Samhällsengagemang, (www.axfood.se), senast uppdaterad 9 dec -09.

⁷⁸ *The IKEA way on preventing child labour*, publicerad 13 dec -02.

⁷⁹ *IKEA Social Initiative*, (www.ikea.com), hämtat 16 dec -09.

som är intressant att se är hur engagemanget startade hos företagen. IKEA beskylldes 1994 för att anlita barnarbetare och som för att motverka detta drog de igång en kampanj mot barnarbete. Idag har det utvecklats till en kampanj mot barnarbete inte bara inom företaget utan också i stort⁸⁰. H&M:s senaste skandal som involverade barnarbete ägde rum 2007 då SVT:s program Agenda avslöjade att underleverantörer till H&M köpte in bomull som plockats av barn i Uzbekistan⁸¹. Idag kan man på deras hemsida utan svårigheter hitta ett avståndstagande till bomull från Uzbekistan och år 2008 kom de med en ny hållbarhetsrapport som tar upp ämnet tydligt.

Riktlinjerna företagen har är raka på sak och följer konventionernas bestämmelser. En vidare diskussion förs inte om ämnet i stort mer än att de ger stöd till större barnrättsorganisationer. Möjligen är det så att IKEA är det företag av de undersökta som jobbar aktivast mot barnarbete även utanför företagets egna gränser. Vad gäller konventionerna refererar företagen till samma konventioner och artiklar med undantaget H&M som inte gör samma refereringar till konvention 182 som de andra två företagen gör. Konvention 182:s inriktning innebär dock att den inte nödvändigtvis är lika intressant för företagen som de andra två konventionerna, dessutom kan man finna ett förbud mot de värsta formerna av barnarbete även i UNCRC.

⁸⁰ *Så ska Ikea stoppa barnarbetet*, (www.va.se), publicerad 9 april -09.

⁸¹ *Barnarbete bakom H&M- plagg*, (www.svd.se), publicerad: 25 nov -07.

5 Slutsatser och diskussion

Det är tydligt att relationen mellan barn och arbete är mycket komplex, i många fall mer komplex än de verktyg som reglerar relationen tar hänsyn till.

Det gick från att de västerländska idéerna om barndom började förändras till att de första konventionerna skapades. Sedan dess har tankarna och konventionerna utvecklats och konventionernas ställningstaganden har förts över till företagens riktlinjer. Även om tankarna har utvecklats har de inte förändrats nämnvärt. Barnarbete är fortfarande något som anses fruktansvärt och någon annan syn på hur man kan se på detta diskuteras inte vidare idag. I vart fall inte bland dem med det största inflytandet över situationerna, litteratur med andra infallsvinklar finns.

Att en utveckling av konventionernas förhållningssätt har skett tycker jag är tydligt efter en genomgång av dem. Det är inte heller svårt att konstatera att konvention 138 skapades från tankesätt som formades i västvärlden och att många länder till en början hade svårt att ta den till sig och tillämpa den vilket ledde till få ratificeringar. Den är strängare än de konventionerna som skapades efter den. Detta i och med att den i stort sett förbjuder alla sorters arbeten för barn och dessutom fokuserar konventionen på ålder vilket kan ses som en förenkling av den komplexa relation som finns mellan barn och arbete. I UNCRC vilken jag tog upp som nästa konvention som behandlar barnarbete blev barnens rättigheter uppmärksammade på ett inte tidigare skådat sätt. Även denna har fått utstå kritik för att vara för västerländskt orienterad dock inte i samma grad som konvention 138. En skillnad i hur man ser på arbete kan också skönjas här då det inte är samma totalförbud mot alla sorters arbete som det är i konvention 138. UNCRC ligger i frågan om barnarbete mittemellan de två ILO konventionerna, den tar både upp skydd mot ekonomiskt utnyttjande mer allmänt samt de värsta formerna av barnarbete. Konvention 182:s specifika inriktning på de värsta formerna av barnarbete gör att den inte lika lätt kan anklagas för att vara västerländsk orienterad på samma sätt som de andra två. Denna specifika inriktning är också en av de största skillnaderna från föregångaren, konvention 138, som riktar in sig på ett desto bredare område. Ett exempel på detta är hur formuleringarna om skadligt arbete skiljer sig åt. I konvention 138 står det om arbete som medför risk för ungdomars hälsa, säkerhet och vandel medan det i konvention 182 står om arbete som kan skada barn hälsa, säkerhet eller moral. Skillnaden är inte uppenbar men formuleringen i konvention 138 täcker fler situationer än

formuleringen i konvention 182. I denna sistnämnda formulering täcks enbart arbeten som kan skada barnen och inte de arbeten som medför en risk för skada⁸². Utöver detta att konvention 182 inte är lika omfattande som framförallt konvention 138 kan man också se en förändring i inriktningen på ålder. Vad som från början var en stark koncentration på ålder har med tiden skiftat till att ligga på olika typer av arbeten som kan vara skadliga för barn.

Det har alltså skett en förändring och utveckling av konventionerna och de är baserade till en del på västerländska tankar om barndom. Detta är dock inte särskilt förvånande med tanke på bakgrunden till hur de första konventionerna kom till. Denna tanke gör emellertid inte det västerländska fokuset legitimt men det ger ändå en förklaring och större förståelse till det hela. Utvecklingen som skett är till det bättre då det har reflekterats över att det funnits ett västerländskt fokus tidigare och en inriktning mot de värsta formerna av barnarbete gör konventionen mer lättillgänglig.

Vad gäller företagen har det alltså funnits en slags trend med CSR sedan 90-talet och det är idag en viktig del i företagets anseende och varumärke att värna om miljön och företagets sociala ansvar. Det finns idag verktyg för att företag ska ta sitt sociala ansvar i frågor om exempelvis barnarbete vilket är viktigt i och med globaliseringen och företagens större inflytande över allt fler områden. Det finns dock inget klart och tydlig juridisk bindande verktyg. Dessutom finns det en risk med en trend som CSR. Liksom stater kan ratificera en konvention utan att förverkliga den kan ett företag skriva om CSR och göra allt på pappret rätt utan att för den delen vara vidare engagerade att uppfylla kraven som kommer med CSR. Så vad man kan se är att företagen har en roll i regleringen av barnarbete men att denna roll baseras mycket på deras egna initiativ och ansvarstaganden på området.

De företags vars riktlinjer jag kollat på i detta arbete misstänker jag liknar många andra företags ställningstaganden, detta bland annat beroende på hur lika H&M, IKEA och Axfoods riktlinjer var utan att de har någon direkt relation till varandra. Ställningstagandena som framfördes var i min mening en aning stela, det finns ingen dynamik i det hela. De sa i stort sett inget som inte konventionerna säger och i och med H&M:s skandal 2007 syns det att en tydlig hållning mot barnarbete inte nödvändigtvis betyder att det inte förekommer inom företagens gränser. Kanske är detta ett tecken på att det bör ställas högre krav på företagen i samband med deras ökande inflytande i världen.

⁸² Rishikesh Deepa, i Nesi, Nogler, Pertile, ed), *Child labour in a globalized world*. 2008: 87-88.

Att arbetspolitiken i väst ska stå som utgångspunkt för hur det ska se ut i världen vad gäller barnarbete är möjligtvis inte att föredra. Nästan 23 procent av ungdomar som är ute på arbetsmarknaden i Sverige är arbetslösa och arbetslösheten är mycket högre för dem än för andra åldersgrupper⁸³. Att detta delvis beror på att många ungdomar inte har någon arbetslivserfarenhet och därmed inte är lika attraktiva på arbetsmarknaden känns inte som en befängd tanke.

Kanske är det en ny infallsvinkel bland de med möjligheter att förändra som krävs idag då omkring 150 miljoner barn i världen är involverade i de värsta formerna av barnarbete. Konventionerna är viktiga framförallt för att stoppa dessa värsta former men barnarbete sker trots dessa konventioner och hållbarhetsrapporter. Relationen mellan barn och arbete är väldigt komplex och den bör kanske diskuteras vidare istället för att fixeras vid hur man stoppar allt sorts barnarbete på smidigast sätt. Kanske är det viktigare att förbättra situationerna som är verklighet idag och med det gå vidare från tanken att inget barnarbete inte får förekomma. Kanske är dessa idéer som föddes på 1700-talet inte de enda rätta.

⁸³ *Ungdomsarbetslöshet*, (www.ekonomifakta.se), publicerat 17 dec -09.

Referenser

Litteratur

Cunningham, Hugh, *Children & Childhood in western society since 1500*, 1995, Longman Group Limited, USA.

Olsson, Patrik, *Legal ideals and normative realities. A case study of children's rights and child labor activity in Paraguay*, 2003, dept. of Sociology, Lund University, Lund.

Nesi, Giuseppe, Nogler, Luca & Pertile, Marco, *Child labour in a globalized world*, 2008, Ashgate Publishing Limited, England.

Boyden, Jo, Ling, Birgitta & Myers, William, *What works for working children?*, 1998, Rädda barnen & UNICEF, Sverige.

Dahlén, Marianne, *The Negotiable child. The ILO Child Labour Campaign 1919-1973*, 2007, Universitetstryckeriet, Uppsala.

Lieten, G.K, *Children, Structure and Agency. Realities across the developing world*, 2008, Routledge, publicerat samtidigt i USA & Storbritannien.

Tate, Wendy L, Ellram, Lisa M & Kirchoff, John F, 'Corporate social responsibility reports: a thematic analysis related to supply chain management', volym 46, *Journal of supply chain management*, (2010), sid 19-44, Blackwell publishing.

Internationella överenskommelser

ILO:s konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete, 26 juni 1973.

FN:s konvention om barnens rättigheter, 20 november 1989.

ILO:s konvention (nr 182) om förbud mot och om omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete, 17 juni 1999.

(C29) Forced Labour Convention, 28 juni 1930, ILO.

Offentliga handlingar

Försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi - Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter, 19 januari 2006, Prop. 2005/06:68.

Worst Forms of Child Labour Recommendation, 1999 (No. 190), 17 juni 1999, ILO.

Ruggie, John, *'Business and human rights: mapping international standards of responsibility and accountability for corporate acts'*, rapport om företagande och mänskliga rättigheter, 19 feb -07, A/HRC/4/35, United Nations, General Assembly.

Övrigt referensmaterial

www.ilo.org, *Child labour*, hämtat den 17 dec -09,

http://www.ilo.org/global/Themes/Child_Labour/lang--en/index.htm

International labour office, *The end of child labour: within reach*, 2006, Geneva, hämtat den 4 dec -09,

<http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc95/pdf/rep-i-b.pdf>

www.unglobalcompact.org, *Overview of the UN Global Compact*, senast uppdaterad 30 juni -09, hämtat den 19 dec -09.

<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/>

www.h&m.com, *H&M om företagsansvar*, hämtat den 16 dec -09,

http://www.hm.com/se/omhmcom/kundservice/vanligafrogor/omfretagsansvar_faqs5.nhtml

www.h&m.com, hållbarhetsrapport, *Vårt ansvar. Om H&M och socialt ansvar*, 2006, hämtat den 2 dec -09.

http://www.hm.com/se/fretagsansvar/laddaner_downloads.nhtml

www.h&m.com, projekt och samarbeten, *H&M i globalt samarbete med UNICEF*, hämtat den 16 dec -09,

http://www.hm.com/se/fretagsansvar/hmstdjer/projektochsamarbeten/hmiglobaltsamarbetem_edunicef_projectsarticle1.nhtml

www.svd.se, Svenska dagbladet, *Barnarbete bakom H&M-plagg*, publicerad 25 nov -07, hämtat den 16 dec -09,

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/barnarbete-bakom-h-m-plagg_628467.svd

www.axfood.se *Om Axfood*, senast uppdaterad 21 okt -09, hämtad 16 dec -09.

<http://www.axfood.se/sv/Om-Axfood/>

www.axfood.se *Uppförandekod*, hämtat den 16 dec -09

<http://www.axfood.se/Global/Axfood/Axfoods%20Uppf%C3%B6randekod-sve%202009-03-17.pdf>

www.va.se *Så ska Ikea stoppa barnarbetet*, publicerad 9 april -09, hämtat 16 dec -09,

<http://www.va.se/nyheter/2009/04/09/sa-ska-ikea-stoppa-barnarb/>

The IKEA way on preventing child labour, publicerad 13 dec -02, hämtat 2 dec -09,

<http://www.ifbww.org/files/iwaych.pdf>

www.ikea.com, *IKEA Social Initiative*, hämtat 16 dec -09.

http://www.ikea.com/ms/sv_SE/about_ikea/our_responsibility/ikea_social_initiative/index.html

www.ikea.com, *The IKEA position on child labour*, publicerad 10 dec -07, hämtat 2 dec -09,

http://www.ikea.com/ms/fr_CH/about_ikea/read_our_material/ikea_position_child_labour.pdf

www.ekonomifakta.se, *Ungdomsarbetslöshet*, publicerat 17 dec -09, hämtat 22 dec -09,

<http://www.ekonomifakta.se/sv/stand-alone/Indikatorer/Ungdomsarbetsloshet/>